

УДК 338.4846:341.38(477)

JEL Classification: D81, L83, M11, M21

DOI: <http://doi.org/10.34025/2310-8185-2025-2.98.10>

Роман Гищук, к. геогр. н., доцент,
<https://orcid.org/0000-0002-1699-5001>
Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Чернівці

ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ УКРАЇНИ У ВОЄННИЙ І ПОВОЄННИЙ ЧАС

Анотація

Актуальність. Постановка проблеми. Як складова економіки та культури України, туристична галузь зазнала серйозних викликів унаслідок повномасштабного вторгнення росії у 2022 році. Це спричинило руйнування інфраструктури й економічну нестабільність, що суттєво обмежило туристичну діяльність. Але туризм має потенціал стати рушієм відбудови, соціального згуртування, збереження культурної спадщини та підвищення міжнародного іміджу України. В умовах воєнного та післявоєнного періодів дослідження стану, тенденцій та перспектив розвитку туристичної сфери набуває особливого значення.

Мета статті – комплексний аналіз сучасного стану туристичної галузі України та її областей і регіонів в умовах війни, виявлення основних викликів, а також окреслення можливих напрямів розвитку сфери туризму з урахуванням соціально-економічних змін та безпекових чинників. **Методологія.** У процесі виконання дослідження використано методи: літературний, аналізу, синтезу, індукції, дедукції, аналогії; конкретно-наукові: факторного аналізу, статистичний методи.

Результати. У статті розглянуто вітчизняний розвиток послуг туризму в період постпандемії COVID-19 та воєнного часу із основними трендами впливу на них туризму та запитів суспільства на відпочинок і рекреацію за областями. Подані основні тенденції регіонального розвитку туризму з прогнозом його соціально-економічних показників на найближчу перспективу.

Практичне значення. Результати наукового дослідження можуть бути використані державними органами самоврядування для обґрунтування перспективних планів організації, управління та розвитку послуг туризму у воєнний і повоєнний час. **Перспективи подальших досліджень.** Теоретико-методичні й прикладні розробки разом із отриманими результатами можуть бути задіяні в аналогічних дослідженнях для формування перспективної стратегії розвитку внутрішнього туризму подоланні нинішніх кризових явищ, спричинених воєнним станом і активними бойовими діями.

Ключові слова: туризм, військовий стан, регіональний туризм, соціально-економічні показники туризму, безпека туризму, соціально-екологічні зміни, туристичні податкові надходження.

Кількість джерел: 24; кількість рисунків: 6.

Roman Hyshchuk, Candidate of Geographical Sciences,
Associate Professor,
<https://orcid.org/0000-0002-1699-5001>
Chernivtsi Institute of Trade and Economics of SUTE, Chernivtsi

CHALLENGES AND PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF TOURISM IN UKRAINE DURING AND AFTER THE WAR

Summary

The tourism sector of Ukraine, as an integral part of the national economy and culture, has faced serious challenges as a result of Russia's full-scale invasion in 2022. On the one hand, infrastructure destruction, threats to citizens' safety, and economic instability have significantly limited tourism activities. On the other hand, tourism has the potential to become a driver of recovery, social cohesion, cultural heritage preservation, and enhancement of Ukraine's international image. Therefore, studying the state, trends, and development prospects of the tourism sector is of particular importance during the wartime and post-war periods.

Our objective is to conduct a comprehensive analysis of the current state of Ukraine's tourism industry, including its regions and oblasts, in wartime conditions; to identify the main challenges; and to outline potential directions for tourism development, taking into account socio-economic changes and security factors. In the course of the research, the following methods were used: literature review, analysis, synthesis, induction, deduction, and analogy; as well as specific scientific methods such as factor analysis and statistical methods.

The article explores the domestic development of tourism services during the post-COVID-19 pandemic and wartime periods, highlighting key tourism trends and public demand for leisure and recreation across regions. The main trends in regional tourism development are presented, along with forecasts of its socio-economic indicators for the near future. The research results can be used by government and local authorities to substantiate strategic plans for the organization, management, and development of tourism services during and after the war. Theoretical, methodological, and practical findings, along with the obtained results, may also be applied in similar studies aimed at shaping a forward-looking strategy for domestic tourism development to overcome the current crisis caused by martial law and active hostilities.

Keywords: tourism, martial law, regional tourism, socio-economic indicators of tourism, tourism security, socio-ecological changes, tourism tax revenues.

Number of sources – 24, number of drawings – 6.

Постановка проблеми. Туристична галузь України, як складова національної економіки та культури, зазнала серйозних викликів унаслідок повномасштабного вторгнення росії у 2022 році. З одного боку, руйнування інфраструктури, небезпека для громадян та економічна нестабільність суттєво обмежили туристичну діяльність, з іншого — саме туризм має потенціал стати рушієм відбудови, соціального згуртування, збереження культурної спадщини та підвищення міжнародного іміджу України. Тому дослідження стану, тенденцій та перспектив розвитку туристичної сфери набуває особливого значення в умовах воєнного та післявоєнного періодів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз розвитку туризму України в період війни розглядається в науковій праці Гжегожа Конечного, Пауліни Колісниченко і Наталії Гомон. Проте він стосується оцінки податкових надходжень за видами туристичної діяльності в 2021–2023 рр. або лише кількох областей [1], або всіх [2]. Перші автори також розглянули досвід розвитку туризму за час власних воєн у Хорватії, Грузії та Ізраїлі [1], а розвиток інновацій туризму в Ізраїлі за цей же час – І. Буднікевич, І. Крупенна, Д. Баранюк [3].

Більш ранні праці, які стосувалися тільки початку масштабної війни, розкрили питання безпеки туризму [4], забезпечення розвитку лікувально-оздоровчого туризму за рахунок санаторно-курортних закладів [5], основні тенденції та потенційні види туризму, що дозволили би підтримати туристичний ринок у період бойових дій на території України [6]. Стан міжнародного туризму напередодні воєнних дій у 2022 році, історичні аспекти становлення міжнародного туризму в Україні після 2014 року висвітлені в статті Олени Гонти та Марії Пігуляк [7]. Розробка пропозицій щодо створення інноваційних мілітарі-турів як особливості постконфліктного розвитку туризму ще тільки на окупованих частинах Донецької та Луганської областей і в інших країнах з аналогічними територіями подані в праці Г. Заваріки [8]. Визначення проблем та особливостей функціонування підприємств сфери гостинності у Чернівецькій області, пріоритетних напрямів і перспективних видів діяльності та

реалізації стратегій розвитку підприємств сфери туризму і гостинності у післявоєнний період розкрили А. Вдовічен і В. Кифяк [9]. Регіональні особливості розвитку туризму в кризові періоди та їхній вплив на управління поведінкою споживачів послуг рекреації та гостинності подані в частині колективної монографії «Перспективи ефективних управлінських рішень у бізнесі та проєктах» [10]. Проте у кожній із цих праць зокрема здебільшого аналізується стан довоєнного туризму, який разом із досить тривалими та масштабними бойовими діями в нашій країні втратив свій потенціал і, вочевидь, більш як за три роки війни отримав інший сценарій розвитку.

Решта вітчизняних праць здебільшого характеризують види чи форми спеціалізованого туризму в умовах воєнного стану. Регіональні особливості перетину еко- і сільського туризму Поділля були в центрі уваги Ю. Ставської та Р. Ярошинської. Вони дослідили потенціал сільських громад Вінницької області й виявлення перспектив розвитку еко- і сільського туризму на теренах цього регіону у воєнний час [11]. Новітні види спеціалізованого воєнного туризму в Україні відображені в двох окремих працях С. Сировець, С. Уліганець, Л. Мельник [12] і Г. Щуки, Г. Ганькович [13]. Про перспективи його розвитку станом на початок повномасштабної війни зазначається у Н. Барвінок [14]. Туризм вузькоколіїками в Україні та функціонування подієвого туризму в Україні в умовах воєнного та повоєнного станів досліджували колективи львівських [15] і мелітопольських [16] науковців.

У закордонних наукових студіях дослідження так званого воєнного туризму в Україні представлені в онлайн-спільноті початківців-туристів, які ґрунтуються на недавніх бойових діях [17]. Побудова наративів взаємозв'язків війни і туризму через фреймінговий і порівняльний аналізи подана в колективній статті школи менеджменту і маркетингу м. Перт, Австралія [18]. Зацікавлення до людей, культури та туристичних напрямів як мотивацію подорожувати до України висвітлено у власних наукових пошуках індійськими вченими на основі онлайн-анкетування та джерел онлайн-новин у трендах Google [19].

Утім, у жодній із вказаних наукових студій не проводився комплексний науковий аналіз актуального стану соціально-економічного розвитку туризму в динаміці за весь час повномасштабних активних бойових дій і їхній вплив на регіони України з трендами прогнозів його діяльності на перспективу. В статті також узагальнені непрямі втрати сфери культури, релігії, туризму та спорту за час війни та критично проаналізовані джерела інформації про туристичні дестинації, послуги на час воєнного стану й очікування в їхніх змінах на найближчий час.

Отже **цілями статті** є комплексний аналіз сучасного стану туристичної галузі України, її областей і регіонів в умовах активної фази війни, виявлення основних викликів, а також окреслення можливих напрямів розвитку сфери туризму з урахуванням прогнозних трендів соціально-економічних змін і безпекових чинників.

Виклад основного матеріалу. За даними Державного агентства розвитку туризму в 2024 році податкові надходження від туристичної діяльності зросли майже в усіх областях, окрім Луганської. Найбільший ріст зафіксовано у: м. Київ – на 97% (982 млн грн проти 499,3 млн грн у 2023 році); Івано-Франківській області – на 79% (248,5 млн грн проти 138,8 млн гривень); Херсонській області – на 78% (3,0 млн грн проти 1,7 млн грн); Донецькій і Черкаській областях – на 65% (14,5 млн гривень проти 8,8 млн грн і 34,2 млн грн проти 20,7 млн грн); Одеській області – на 62% (160,5 млн грн проти 98,8 млн грн) і Рівненській області – (31,5 млн грн проти 21,5 млн грн).

При цьому податки від туристичної галузі в областях-лідерах змінювалися варіативно від 2021 року по 2024 рік у Львівській, Київській, Івано-Франківській і м. Києві. Зокрема, у Львівській області вони тільки зростали з року в рік. Так, якщо на початку повномасштабної війни вони склали 215,4 млн грн, то за три роки вони подвоїлися на 104%. У Київській області надходження в 2021 році склали 125,4 млн грн. В наступному – 163,9 млн грн, а 2023 році вони зросли до 239 млн грн. За третій рік війни надходження зросли до 284,1 млн грн, що у відносній вазі до 2021 року склало 127%, а за період 2023-2024 рр. лише +19%. В

Івано-Франківській області за перший рік війни туризм у казну додав 27,7 млн грн, що за чотири роки склало +88% приросту. Безумовним же лідером у фінансових показниках з-поміж усіх адміністративних одиниць України на час масштабної війни залишається Київ, де за всі роки (2021-2024) абсолютні податкові надходження від туризму були найбільшими навіть у час найглибшої економічної депресії. За перші два роки вони знизилися в 1,6-1,9 рази від рівня 2021 року (773,9 млн грн), але вже в 2024 році перевищили його на 208,1 млн грн, або ж 27%.

З-поміж лідерів нині перебуває також і Чернівецька область. В ній податкові надходження мали постійно зростаючу тенденцію з року в рік: за 2021 р. оцінювалися у суму 18,2 млн грн, за 2022 – 20,7 млн грн, 2023 – 28,8 млн грн, а за 2024 рік – 39,1 млн грн. Це у відсотковому порівнянні за період 2021–2024 рр. склало +115%, а за 2023 і 2024 роки – +36% (рис. 1).

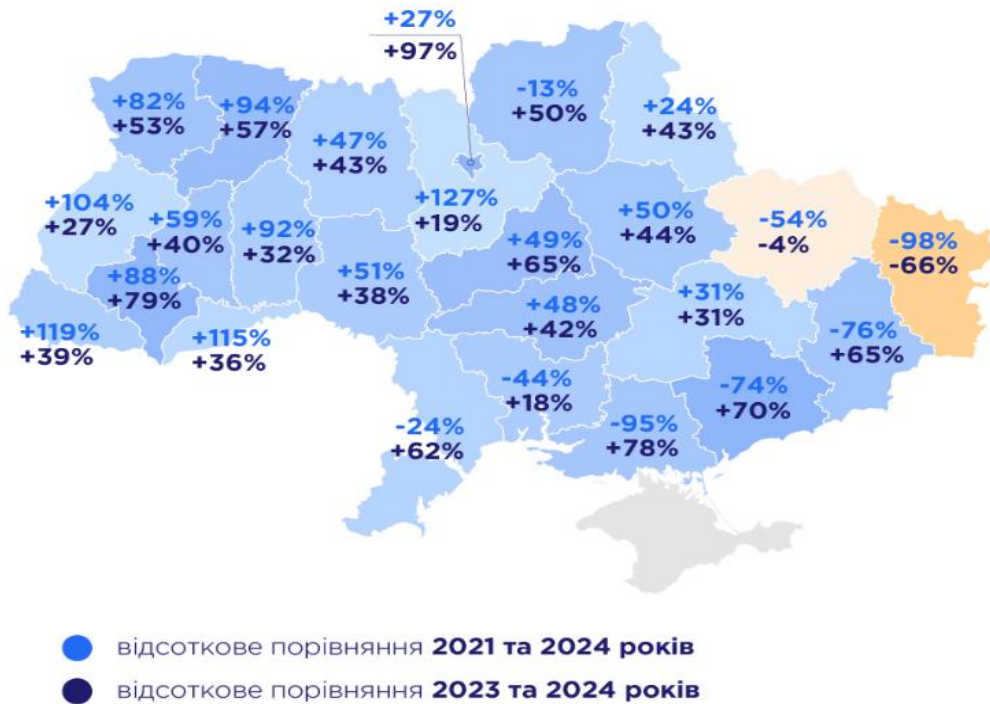

Рис. 1. Динаміка податкових надходжень від туризму за областями в 2021 –2024 рр.*

*Джерело: [20].

Динаміка надходжень туристичного збору за регіонами демонструє такі зміни у відносній вазі: схід у 2021 році отримав 7% від загального обсягу збору, у 2022-2023 роках — вже 2-3%, а станом на 2024 рік — лише 1%. Південь у 2021 році отримав від туристичної галузі 21%, у 2022-2023 роках — 5%, а у 2024 році — 7%. На північ у 2021 році припадало 38%, у 2022 році — 24%, у 2023 — 22%, а у 2024 році — 26%. Захід України у 2021 році отримував 23%, у 2022 — 51%, у 2023 — 49%, а станом на 2024 рік — 46%. В центральній частині України було зафіксовано у 2021 році 11% , у 2022 — 17%, у 2023 — 22%, а у 2024 році — 20%.

Загалом сьогодні в Україні отримано на 16%, або 37,6 млн грн більше від рівня довоєнного «післяковідного» 2021 і на 38,6% від 2022 року. Але в цьому контексті істотне зниження надходжень туристичного збору з року в рік було зафіксоване саме на сході та півдні України, тоді як інші її частини збільшили свої частки надходжень за рахунок перших. Іншими словами, якщо у 2021 році, до повномасштабного вторгнення росії співвідношення кожного регіону, за винятком сходу, було більш-менш рівномірним, то за три роки воєнних дій всі акценти туристичного бізнесу змістилися переважно на захід. Тут динаміка надходжень від туристичного збору подвоїлася, а на півночі країни знизилася до 2024 року в 1,5 рази (рис. 2).

Рис. 2. Динаміка податкових надходжень від туризму в 2021–2024 рр. за регіонами, %*

*Джерело: [21].

Однак вищеописані тенденції мають одну-єдину особливість для всіх регіонів, що досліджувалися від сходу до заходу і від півночі до півдня: від 2021 року, який визначив найкращі умови для розвитку внутрішнього туризму після кризового «ковідного» 2020, і трьох років великої війни трендові залежності зміни часток податкових надходжень були прямо чи обернено пропорційними до 2023 р. Він став зламним і визначальним для вітчизняного туризму, після якого чітко намітилися зворотні тенденції з високим коефіцієнтом кореляції (не менше 0,9053 для всієї України), за винятком сходу, де ситуація залишається і надалі критичною. Натомість на півночі та півдні України ситуація в 2023 році стабілізувалася й намітилися позитивні моменти до зростання податкових надходжень від туристичної діяльності. На заході і в центрі країни пряма пропорційна залежність змінилася оберненою та прогнозовано до кінця 2025 року залишиться такою ж, якщо й надалі зберігатимуться в нашій країні схожі політико-економічні умови та чинники за час 2024 і першої половини 2025 рр. (рис. 3).

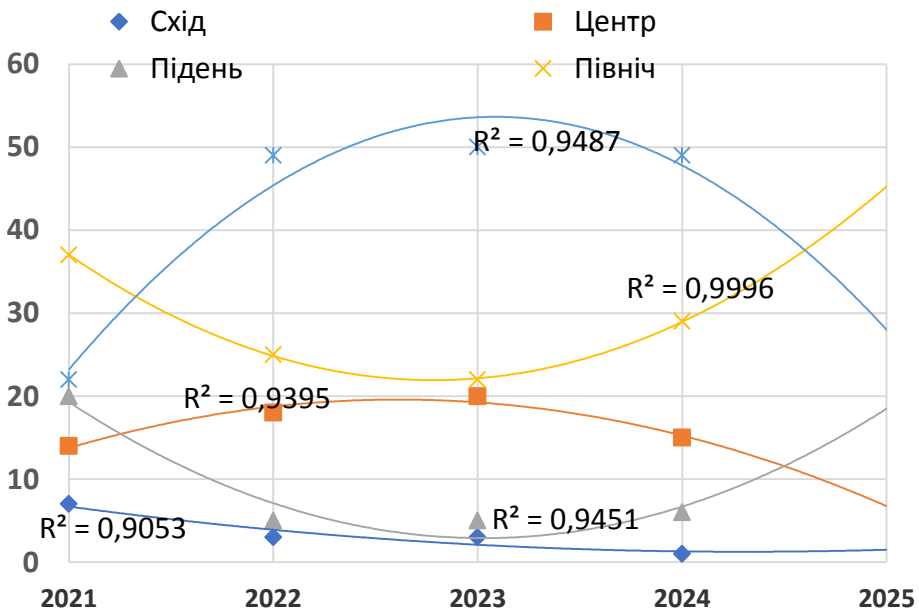

Рис. 3. Залежність зміни часток податкових надходжень від туристичної діяльності за регіонами в 2021–2024 рр. і прогнозовано в 2025 р., %*

*Джерело: розробка автора.

Нинішня тенденція більш-менш чітко показує, що український туристичний бізнес переніс свої акценти розвитку якнайдалі від лінії фронту війни. Проте, як показує статистика грошових податкових надходжень від туризму, останній рік після 2023 року відбулася їхня стабілізація або ж навіть істотний приріст у тих областях, які сьогодні потерпають від активних бойових дій, а частина їхньої території все ще залишається окупованою. З-поміж них найкращий прогноз на 2025 рік показують Донецька та Сумська області, які збережуть тенденції хоча й помірною, але все-таки зростання надходжень від туризму. У всіх інших областях очікується їхній спад, причому найгірші прогнози можна очікувати найближчими кварталами 2025 року в Херсонській і Харківській областях. Якщо для першої все-таки дається взнаки втрата узбережжя Каховського водосховища і Чорного моря, то для іншої – зростаюча активність бойових дій безпосередньо на державному кордоні.

Натомість дещо інші тенденції, вже без виходу до моря та багатих на рекреаційні ресурси Азовського моря, з високою вірогідністю може мати Запорізька область. Тут хоча і можливе зменшення темпів розвитку туристичної галузі, але все ж вони не будуть нижчими за рівень 2023 року. Не зовсім зрозуміло є ситуація з розвитком туризму в Миколаївській області. Це пояснюється як і дуже мізерною часткою непідконтрольної їй землі (Кінбурнська коса), так і опосередкованим спадом туризму, майже вдвічі, від рівня 2021 року. Усі прогнози мають найвищий рівень кореляції (1,00) та описуються поліноміальним рівнянням третього ступеню (рис. 4).

Цей стан і аналізовані зміни на початках спричинили воєнні дії та загроза обстрілів, зруйновані дороги, мости, об'єкти культурної спадщини, зниження купівельної спроможності населення та інфляційні процеси, вимушене переселення громадян, що змінило демографічну ситуацію в цих регіонах. Загальні непрямі втрати сфери культури, релігії, туризму та спорту склали 10,8 млрд гривень, з яких 40,7% припадає на туристичний сектор.

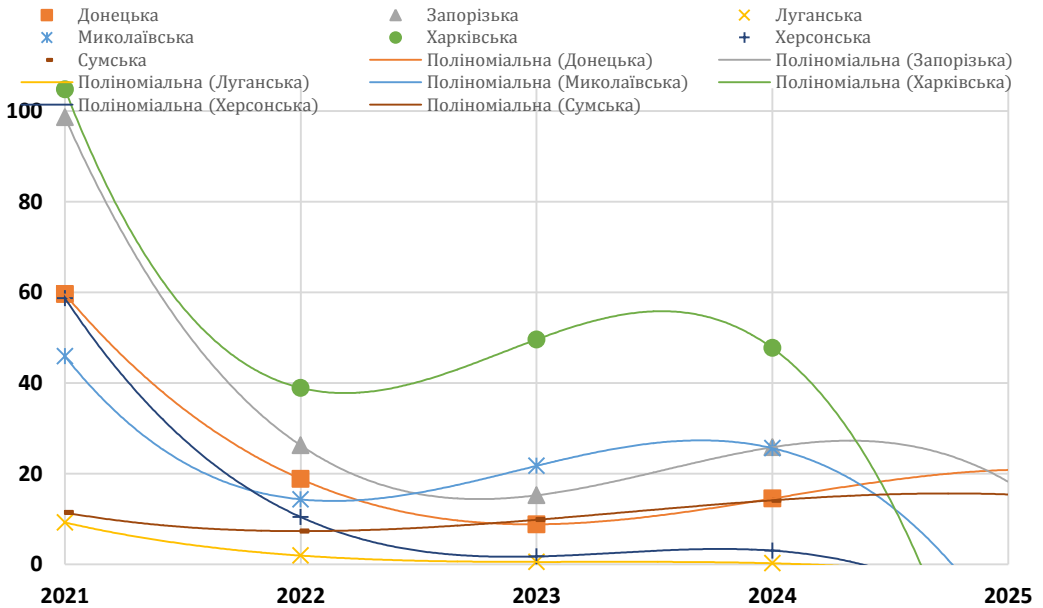

Рис. 4. Залежність зміни податкових надходжень від туристичної діяльності у областях України з активними бойовими діями (2021–2025 рр.), млн грн*

*Джерело: розробка автора.

За цей період:

- збитки доквіллю оцінюються у сумі 2 трлн (це окупація 13 національних парків, 8 природних заповідників і 2 біосферних заповідників), проте в цій сумі не враховані втрати від підриву Каховської ГЕС;
- втрачено 1804 об'єкти культури;
- пошкоджено 348 релігійних споруд;
- виведено з ладу 164 об'єкти туризму;
- ЮНЕСКО підтвердило пошкодження 274 культурних об'єктів (рис. 5).

Упродовж дії воєнного стану 54,7% з 5525 опитаних респондентів у віці 14–34+ роки за соціологічною вибіркою не готові до туристичних поїздок. Проте з іншої частини опитаних 26% все ще відвідують регіони з туристичною метою 1-2 рази на

рік. 12% туристів здійснюють такі поїздки 3-5 разів, а 7,3% – понад 5 разів щороку.

Рис. 5. Загальні непрямі втрати сфери культури, релігії, туризму та спорту за час війни*

*Джерело: [22].

Ставлення до подорожей в Україні при опитуванні під час війни дало такі результати:

- «Я уникаю подорожей через можливу небезпеку» – 20,7%.
- «Подорожую, продовжую подорожувати, адже вважаю, що це спосіб підтримати країну економічно» – 21,1%.
- «Не вважаю доцільним подорожі під час воєнного стану» – всього 11,7%.
- «Не подорожую через складне матеріальне становище» – 23,2%.
- Ставлення до подорожей не змінилося в 23,4% туристів.

Джерелами інформації про туристичні дестинації та послуги на час воєнного стану, як і до війни [23], залишаються соціальні мережі або просто дані з Інтернету. Цим джерелам інформації надають, зазвичай, перевагу 48,9% і 63,3% відповідно. Зовсім непопулярними з-поміж вітчизняних туристів є засоби масової інформації та контакти з жителями на місці. Ними скористалися лише 5-7% опитаних. За цих умов на час війни людей найбільше

цікавлять піші прогулянки (більша частина опитаних респондентів), культурний туризм, відпочинок на пляжі, відвідування заходів, фестивалів і гастрономічний туризм. На останні види відпочинку припадає від 28,4% до 21,8% вибору туристів щороку. Всі опитування проводилися ДАРТ у співпраці з U-Report у 2023 році (рис. 6).

Рис. 6. Ставлення до подорожей в Україні за час війни*

*Джерело: [24].

Утім, враховуючи вищепроаналізовані тренди залежності зміни податкових надходжень від туристичної діяльності та зміни їхніх часток за регіонами в 2021–2025 рр. (див. рис. 3-4), де виразно переломним був 2023 рік, варто також прогнозовано очікувати відповідні пропорційні зміни в ставленні внутрішніх туристів до подорожей в Україні за час війни при наступному опитуванні. Ймовірно, це торкнеться відповідей стосовно уникнення подорожей через можливу небезпеку та доцільності подорожей під час воєнного стану. Активна фаза війни затягнулася, тому в першому випадку люди, на жаль, призвичаїлися жити в постійних тривогах воєнних загроз, а також навчилися більше убезпечувати себе за схожих випадків. Однак «така методика» вимагає від них надмірних психологічних і емоційних зусиль і втрат, які можна та потрібно відновити через

рекреаційно-туристичні ресурси у подорожах. Водночас варто очікувати збільшення частки відповідей потенційних туристів стосовно їхнього складного матеріального становища через схожі чинники тривалої війни.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, незважаючи на кризу, завдану війною, туристична галузь України вже демонструє ознаки стійкості та потенціалу для відновлення. Завданням держави, бізнесу та суспільства є використати цей шанс для створення безпечного, доступного та різноманітного туристичного продукту, що базуватиметься на відновленій інфраструктурі, інноваційних рішеннях і міжнародній підтримці. Український туризм — це галузь, що має можливості до відновлення та стати прикладом незламності, відкритості і прагнення до розвитку.

Податкові надходження від туристичної галузі в областях-лідерах за час активної фази війни змінювалися варіативно від 2021 року по 2024 рік у Львівській, Київській, Івано-Франківській і м. Києві. У столиці вони були найбільшими навіть у час найглибшої економічної депресії. У 2021 році до повномасштабного вторгнення росії співвідношення кожного регіону, за винятком сходу, було більш-менш рівномірним.

За три роки воєнних дій всі акценти туристичного бізнесу змістилися подалі від лінії бойового зіткнення на захід, де динаміка надходжень від туристичного збору подвоїлася. Переломним і визначальним для вітчизняного туризму став 2023 рік, після якого виразно намітилися зворотні тенденції з високим коефіцієнтом кореляції (не менше 0,91 для всіх регіонів України), за винятком сходу, де ситуація залишається і надалі критичною. Умовно найкращий сталий прогноз з-поміж областей, які сьогодні потерпають від активних бойових дій, а частина їхньої території все ще залишається окупованою, показують Сумська і Донецька області. Невизначеною у цих умовах залишається ситуація з туризмом в Миколаївській області, а в Запорізькій вона не буде гіршою за 2023 рік.

Сьогодні прогнозовано змінюються на краще ставлення внутрішніх туристів до подорожей в Україні на час війни. Це

стосується причин уникнення подорожей через можливу небезпеку та доцільності подорожей під час воєнного стану. Разом із цим варто очікувати зменшення кількості потенційних туристів через погіршення їхнього матеріального становища, спричинене тривалою війною.

Планом дій для реалізації державної політики у сфері туризму на перспективу можуть бути розробки в системі формування туристичного продукту та його промоція. До подальших системних змін відносяться Закон України «Про туризм», єдиний туристичний реєстр, реформи курортів, умови для іноземних інвесторів, нова система категоризації, статистики та бази даних, нові туристичні продукти, маркетинг після війни. Перспективними напрямками формування туристичного продукту можуть стати маршрути пам'яті, програма відновлення для ветеранів і військових, туристичні кластери, гостинність без бар'єрів під слоганом «Туризм для всіх», гастрономічні програми та маршрути в туризмі, питання програм сталого розвитку туризму.

Утім, аби якісно донести та реалізувати системні питання та продукти туризму до наших відвідувачів, потрібна потужна промоція. Вона може містити такі напрями: «Мандруй Україною», відпочинок в умовах воєнного стану, програми лояльності для військових, міжнародна промоція «Ukraine is Here» та історичний і культурний туризм.

При цьому нашими цільовими ринками мають залишатися, найперше, прикордонні країни ЄС разом із Молдовою, а також США, Канада, Велика Британія, Німеччина, Італія, Франція, Південна Корея, Китай, Японія, Індія, Об'єднані Арабські Емірати, Саудівська Аравія, Катар.

Список використаних джерел:

1. Конечний Г., Колісниченко П., Гомон Н. Особливості розвитку туризму в умовах воєнного стану. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія : Економічні науки, 2023. № 12(1). С. 114-119. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2023_12\(1\)_16](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2023_12(1)_16) (дата звернення 17.05.2025).
2. Коваль О. Д. Організаційні та правові засади розвитку туризму в Україні, зокрема туризму гірських територій, в умовах воєнного стану. *Ефективна економіка*. 2024. № 7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2024_7_86 (дата звернення 17.05.2025).
3. Буднікевич І. М., Крупенна І. А., Баранюк Д. С. Досвід Ізраїлю з розвитку інновацій та туризму в умовах воєнних дій. *Економіка та право*. 2023. № 4. С. 68-78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecpr_2023_4_8 (дата звернення 17.05.2025)

4. Данчевська І. Р. Безпека туризму України в умовах воєнного стану. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. 2022. № 2. С. 193-196. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhdtu_2022_2_26 (дата звернення 17.05.2025).

5. Помаза-Пономаренко А. Л. Розвиток туризму в Україні у воєнний і післявоєнний періоди. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія : Публічне управління та адміністрування. 2022. Т. 33(72), № 5. С. 6-11. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/sntvupa_2022_33\(72\)_5_4](http://nbuv.gov.ua/UJRN/sntvupa_2022_33(72)_5_4) (дата звернення 17.05.2025).

6. Фастовець О. О. Туризм в Україні в умовах воєнного стану. *Розвиток методів управління та господарювання на транспорті*. 2022. Вип. 3. С. 87-97. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rmegt_2022_3_10 (дата звернення 17.05.2025).

7. Гонта О., Пігуляк М. Міжнародний туризм в Україні: реальність і перспективи розвитку в умовах воєнного стану. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2023. № 3. С. 61-70. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prpeu_2023_3_8 (дата звернення 17.05.2025).

8. Zavarika, G. (2022). Military tourism as a peculiarity of tourism development in a post-conflict territory. *Journal of Geology, Geography and Geoecology*, 31(1), 186-193. <https://doi.org/https://doi.org/10.15421/112218> (дата звернення 17.05.2025)

9. Вдовічен, А. і Кифяк, В. Сфера гостинності України: відновлення у повоєнний період. *Scientia fructuosa*. 2022. №143, 3 (Чер). С. 68-77. DOI: [https://doi.org/10.31617/visnik.knute.2022\(143\)05](https://doi.org/10.31617/visnik.knute.2022(143)05).

10. Гищук Р. М. Регіональні особливості розвитку туризму в кризові періоди та їхній вплив на управління поведінкою споживачів послуг рекреації та гостинності. *Перспективи ефективних управлінських рішень у бізнесі та проектах : колективна монографія / За наук. ред. проф. М. Д. Балджи. Київ: ФОП Гуляєва В. М., 2024. С. 410-474.*

11. Ставська Ю. В., Ярошинський Р. Є. Регіональні особливості перетину еко- і сільського туризму Вінниччини під час воєнного стану. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2024. № 2. С. 46-59. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efmarpr_2024_2_5 (дата звернення 17.05.2025).

12. Сировець С., Уліганець С., Мельник Л. Механізм формування воєнного туризму в Україні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. 2024. Вип. 1. С. 80-87. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_vsn_2024_1_12.

13. Щука Г. П., Ганькович Г. Л. Визначення попиту на продукти воєнного туризму серед угорської молоді. *Acta Academiae Beregsasiensis. Geographica et Recreatio*, 2024. № 3. С. 92-99. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aabgr_2024_3_12 (дата звернення 17.05.2025).

14. Барвінок Н. В. Перспективи розвитку воєнного туризму на території України після закінчення російсько-української війни. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2022. Вип. 18(2). С. 206-217. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprer_2022_18\(2\)_22](http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprer_2022_18(2)_22)

15. Стецюк О. В., Періг Т. В. Туризм вузькоколіяками в Україні: пропозиція, особливості, розвиток за умов воєнного стану. *Розвиток методів управління та господарювання на транспорті*. 2023. Вип. 2. С. 118-130. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rmegt_2023_2_12.

16. Постол А. А., Сальнікова М. В. Чинники та атракції функціонування подієвого туризму в Україні в умовах воєнного стану та стратегічні пріоритети відновлення у повоєнний період. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2024. № 10. С. 73-81. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2024_10_12.

17. Williams, N. L., Wassler, P., & Fedeli, G. (2023). Social Representations of War Tourism: A Case of Ukraine. *Journal of Travel Research*, 62(4):926-932. DOI: <https://doi.org/10.1177/00472875221146797/>

18. Tan, J., & Cheng, M. (2024). Tourism, War, and Media: The Russia-Ukraine War Narrative. *Journal of Travel Research*, 64(5):1031-1044. DOI: <https://doi.org/10.1177/00472875241245047>.

19. Neelu, N., & Kumar, M. (2023). Sustaining Tourism during War: A Case of Russia and Ukraine. *ASEAN Journal on Hospitality and Tourism*, 21(3):305-315. <https://doi.org/10.5614/ajht.2023.21.3.05>.

20. ДАРТ (Державне агентство розвитку туризму України). Туристична статистика: податкові надходження від тургалузі по регіонах. URL: <https://surl.li/osqbpn> (дата звернення 17.05.2025).

21. ДАРТ (Державне агентство розвитку туризму України). Динаміка податкових надходжень по областях за 2024 рік. URL: <https://surl.li/mvysub> (дата звернення 17.05.2025).

22. Втрати сфери культури, релігії, туризму і спорту внаслідок агресії РФ оцінюються в \$10,8 млрд – голова ДАРТ. *Interfax-Україна*. URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/965508.html> (дата звернення 17.05.2025).

23. Гищук Роман. Поведінка споживачів послуг рекреації та гостинності як умова регіонального розвитку туризму в кризові періоди. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту*. 2024. Вип. 2 (94). Економічні науки. С. 146-169. DOI: <http://doi.org/10.34025/2310-8185-2024-2.94.10> (дата звернення 17.05.2025).

24. ДАРТ (Державне агентство розвитку туризму України). Результати онлайн-опитування щодо подорожей Україною під час війни. URL: <https://www.tourism.gov.ua/statistic> (дата звернення 17.05.2025).

References:

1. Konieczny Grzegorz, Kolisnichenko Paulina, Homon Nataliia (2023). Specific Features of Tourism Under Conditions of the War. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Internauka»*. *Seriia: Ekonomichni nauky [International scientific journal «Internauka». Series: «Economic sciences»]*, no. 12(1), pp. 114-119. Available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2023_12\(1\)_16](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2023_12(1)_16) (in Ukr.).

2. Koval, O. (2024) Organizational and Legal Foundations for the Development of Tourism in Ukraine, in Particular Tourism of Mountainous Areas, Under Martial Law. *Efektivna ekonomika [Efficient economy]*, no. 7. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2024_7_86 (in Ukr.).

3. Budnikovich, I.M., Krupenna, I.A., Baraniuk, D.S. (2023). Israel's Experience in the Development of Innovations and Tourism in the Conditions of Military Actions. *Ekonomika ta pravo [Economics and Law]*, no. 4, pp. 68-78. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecpr_2023_4_8 (in Ukr.)

4. Danchevska, I.R (2022). Tourism security in Ukraine under the conditions of martial law. *Visnyk Khersonskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu [Bulletin of Kherson National Technical University]*, no. 2, pp. 193-196. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhdtu_2022_2_26 (in Ukr.).

5. Pomaza-Ponomarenko, A.L. (2022). Development of Tourism in Ukraine During the War and Post-War Periods. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Seriia : Publichne upravlinnia ta administruvannia [Scientific Notes of the V. I. Vernadsky Tavrichesky National University. Series: Public Management and Administration]*, vol. 33(72), no. 5, pp. 6-11. Available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/sntvupa_2022_33\(72\)_5_4](http://nbuv.gov.ua/UJRN/sntvupa_2022_33(72)_5_4) (in Ukr.).

6. Fastovets, Oksana (2022). Tourism in Ukraine During Military Actions. *Rozvytok metodiv upravlinnia ta hospodariuvannia na transporti [Development of Management and Entrepreneurship Methods on Transport]*, no. 3, pp. 87-97. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rmegt_2022_3_10 (in Ukr.).

7. Gonta, Olena, Piguliak, Maria (2023). International Tourism in Ukraine: Reality and Prospects of Development Under Martial Law. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia [Problems and prospects of economics and management]*, no. 3, pp. 61-70. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppou_2023_3_8 (in Ukr.).

8. Zavarika, G. (2022). Military tourism as a peculiarity of tourism development in a post-conflict territory. *Journal of Geology, Geography and Geoecology*, 31(1):186-193. DOI: <https://doi.org/https://doi.org/10.15421/112218>.

9. Vdovichen, Anatolii, Kyfyak, Vasyl (2022). Hospitality industry in Ukraine: recovery in the post-war period. *Scientia fructuosa*. 143, 3, pp. 68-77. DOI: [https://doi.org/10.31617/visnik.knute.2022\(143\)05](https://doi.org/10.31617/visnik.knute.2022(143)05) (in Ukr.).

10. Hyshchuk, Roman (2024). *Rehionalni osoblyvosti rozvytku turyzmu v kryzoviy periody ta yikhniy vplyv na upravlinnia povedinkoiv spozhyvachiv posluh rekreatsii ta hostynnosti [Hospitality industry in Ukraine: recovery in the post-war period. Prospects for effective management decisions in business and projects]*. Kyiv, pp. 410-474.

11. Stavska, Yuliya, Yaroshynskiy, Roman (2024). Regional Features of the Intersection of Eco- And Rural Tourism in Vinnychchyna During Marital State. *Ekonomika, finansy, menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky [Economics, finance, management: current issues of science and practice]*, no. 2, pp. 46-59. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efmapnp_2024_2_5 (in Ukr.).

12. Syrovets, Serhii, Uliganets, Serhii, Melnyk, Liudmyla (2024). Mechanism of Formation of Military Tourism in Ukraine. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Viiskovo-spetsialni nauky [Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Kyiv. Military and Special Sciences]*, no. 1, pp. 80-87. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_vsn_2024_1_12 (in Ukr.).

13. Shchuka, Halyna, Hanykovich, Gloria (2024). Determining the Demand for Military Tourism Products Mong Hungarian Youth. *Acta Academiae Beregsasiensis. Geographica et Recreatio*, no. 3, pp. 92-99. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aabgr_2024_3_12 (in Ukr.).

14. Barvinok, N.V. (2022). Prospects for the Development of Military Tourism on the Territory of Ukraine After the End of the Russian-Ukrainian War. *Aktualni problemy rozvytku ekonomiky rehionu [Current problems of economic development of the region]*, no. 18(2), pp. 206-217. Available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprer_2022_18\(2\)_22](http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprer_2022_18(2)_22) (in Ukr.).

15. Stetsyuk, O.V., Perih, T.V. (2023). Narrow-gauge tourism in Ukraine: offer, features, development under martial law conditions. *Rozvytok metodiv upravlinnia ta hospodariuvannia na transporti [Development of management and entrepreneurship methods on transport: Coll. scient. Works]*, no. 2 (83), pp. 118-130. DOI: 10.31375/2226-1915-2023-2-118-130. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rmegt_2023_2_12 (in Ukr.).

16. Postol, A. A., Salsnikova, M.V. (2024). Factors and Attractions of Event Tourism in Ukraine Under Martial Law and Strategic Priorities for Recovery in the Postwar Period. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini [Formation of market relations in Ukraine]*, no. 10, pp. 73-81. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2024_10_12.

17. Williams, N.L., Wassler, P., & Fedeli, G. (2023). Social Representations of War Tourism: A Case of Ukraine. *Journal of Travel Research*, 62(4):926-932. DOI: <https://doi.org/10.1177/00472875221146797> (Original work published 2023)

18. Tan, J., & Cheng, M. (2024). Tourism, War, and Media: The Russia-Ukraine War Narrative. *Journal of Travel Research*, 64(5):1031-1044. DOI: <https://doi.org/10.1177/00472875241245047> (Original work published 2025)
19. Neelu, N., & Kumar, M. (2023). Sustaining Tourism during War: A Case of Russia and Ukraine. *ASEAN Journal on Hospitality and Tourism*, 21(3):305-315. DOI: <https://doi.org/10.5614/ajht.2023.21.3.05>
20. DART (SATD: State Agency for Tourism Development of Ukraine). Tourism statistics: tax revenues from the tourism industry by region. Available at: <https://surl.li/osqbpn>
21. DART (SATD: State Agency for Tourism Development of Ukraine). Dynamics of tax revenues by region for 2024. Available at: <https://surl.li/mvysub> (in Ukr.)
22. Losses in the spheres of culture, religion, tourism and sports as a result of the Russian aggression are estimated at \$10.8 billion - the head of DART. *Interfax-Ukraina*. Available at: <https://interfax.com.ua/news/economic/965508.html> (in Ukr.)
23. Hyshchuk, Roman (2024). Consumer Behavior of Recreation and Hospitality Services as a Condition for Regional Tourism Development in Crisis Periods. *Visnyk Chernivets'koho torhovel'no-ekonomichnoho instytutu [Bulletin of Chernivtsi Institute of Trade and Economics]*, vol. 2, pp. 146-169. DOI: <http://doi.org/10.34025/2310-8185-2024-2.94.10> (in Ukr.).
24. DART (SATD: State Agency for Tourism Development of Ukraine). Results of an online survey on travel in Ukraine during the war. Available at: <https://www.tourism.gov.ua/statistic> (in Ukr.).

Надійшла до редакції 07.05.2025

Прийнято до друку 18.06.2025

Публікація онлайн 30.06.2025